

Seria de autor

•

PAUL GOMA

Paul GOMA (2 octombrie 1935, Mana, județul Orhei – 24 martie 2020, Paris), scriitor român. În iunie 1944, familia Goma se refugiază în România, unde Paul urmează diferite școli din Transilvania. După absolvirea Liceului „Negru-Vodă” din Făgăraș (1953), este admis la Institutul de Literatură și Critică Literară „Mihai Eminescu” (1954). Arestat în noiembrie 1956, pentru solidarizarea cu Revoluția din Ungaria, este condamnat în martie 1957 la doi ani de închisoare corecțională. Urmează închisorile Jilava și Gherla, de unde este „liberat” în noiembrie 1958 și trimis sub escortă în domiciliu obligatoriu în Bărăgan, pentru cinci ani. Depune la E.S.P.L.A., în 1966, romanul *Ostinato*, care este respins de cenzură; în același an debutează în „Lucefărul” cu povestirea *Când tace toba*. Debut în volum cu *Camera de alături*, în august 1968. Un alt manuscris, *Ușa noastră cea de toate zilele*, este respins de cenzură. În 1971, versiunea germană a romanului *Ostinato* vede lumina tiparului la Suhrkamp Verlag, simultan cu ediția în limba franceză la Gallimard. În februarie 1977, Radio Europa Liberă difuzează scrisoarea de solidarizare a lui Paul Goma cu Charta '77 a intelectualilor din Cehoslovacia. Este arestat pe 1 aprilie, fiind eliberat pe 6 mai în urma unei campanii internaționale. Pe 20 noiembrie 1977, părăsește pentru totdeauna România, cu destinația Paris.

Cărți publicate: *Camera de alături*, 1968 (până la căderea comunismului, singura carte publicată în România); *Ostinato*, 1971; *Ușa noastră cea de toate zilele*, 1972; *Gherla*, 1976; *În cerc*, 1977; *Culoarea curcubeului '77*, 1979; *Gardă inversă*, 1979; *Patimile după Pitești*, 1981; *Soldatul câinelui*, 1983; *Bonifacia*, 1986; *Din Calidor*, 1987; *Arta refugii*, 1990; *Sabina*, 1991; *Astra*, 1992; *Amnezia la români*, 1993; *Adameva*, 1995; *Scrisori întredeschise – singur împotriva lor*, 1995; *Justa*, 1995; *Jurnale I, II, III*, 1997; *Altina – grădina scufundată*, 1998; *Alte jurnale*, 1998; *Jurnalul unui jurnal*, 1998; *Jurnal de apocrif*, 1999; *Roman intim*, 1999; *Basarabia*, 2002; *Săptămâna roșie: 28 iunie – 3 iulie sau Basarabia și evreii*, 2003; *Jurnale 1999 – 2003*, 2004; *Alfabecedar*, 2005; *Infarct*, 2008; *Jurnal 2004 – 2006*, 2007; *Jurnal 2007*, 2010; *Scrisuri I*, 2010; *Scrisuri II*, 2012; *Scrisuri III*, 2014; *Bătrânul și fata*, 2018; *Catherine*, 2024.

Romanul *Gherla* a apărut în 1976, în limba franceză, în traducerea lui Șerban Cristovici, la Gallimard, Paris. În 1978, apare în traducerea lui Barbro Andersson în limba suedeză, cu titlul *Gherla, min ungdoms straff*, la Coeckelberghs Verlag, Stockholm.

„Pentru omul de rând din România, Paul Goma a înlocuit el singur pe intelectualii care, pretutindeni aiurea, au dat semnalul insurecțiilor spirituale.”

Monica LOVINESCU

PAUL
GOMA

•
GHERLA
•
LĂTEȘTI

ROMANE

3C CARTIER

Din 1995, în toate librăriile bune

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: vanzari@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: (021) 210 80 51. E-mail: codex@cartier.ro
cartier.ro
cartier.md

*Cărțile CARTIER pot fi procurate online pe cartier.ro & cartier.md
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks și pe cartier.ro & cartier.md*

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău.
Tel./fax: 022 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău.
Tel./fax: 022 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md
Librăria online, cartier.ro
Tel.: 0785 199 823. E-mail: codex@cartier.ro
Librăria online, cartier.md
Tel.: 068 555 579. E-mail: vanzari@cartier.md

Colecția *Cartier popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu
Editor: Gheorghe Erizanu
Lectori: Valentin Guțu, Em. Galaicu-Păun
Coperta seriei: Vitalie Coroban
Coperta: Vitalie Coroban
Design/tehnoredactare: Valeria Idjilov
Prepress: Editura Cartier
Tipărită la Bons Offices

Paul Goma
GHERLA, LĂTEȘTI
Ediția a IV-a, mai 2025

Prima ediție a apărut în 1976, în franceză, la Gallimard.
Prima ediție românească a apărut în 1990 la Editura Humanitas.
Ediția a II-a: Editura Anamarol, 2007.
Ediția a III-a: Editura Curtea Veche, 2008.

© 2025, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.
Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale și editat
cu contribuția Ministerului Culturii al Republicii Moldova.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Goma, Paul.

Gherla ; Lățești : romane / Paul Goma ; coperta: Vitalie Coroban ; design: Valeria Idjilov. – Ed. a 4-a.
– Chișinău : Cartier, 2025 (Bons Offices). – 346, [13] p. – (Cartier popular / coordonată de Gheorghe
Erizanu, ISBN 978-9975-79-891-4) (Seria de autor. Paul Goma, ISBN 978-9975-86-039-0).

Cu contribuția Ministerului Culturii al Republicii Moldova. – [800] ex.
ISBN 978-9975-86-836-5.

821.135.1(478)-31
G 69

Gherla

DIALOG MONOLOGAT

Motto:

*„Cele mai bune cărți ale mele sunt
postumele”, zice Autorul.*

Autorul

Gherla – o pledoarie

În octombrie 1971 a apărut *Ostinato* în traducere franceză și germană – volumele prezentate la Târgul de Carte de la Frankfurt pe Main au provocat retragerea standului delegației guvernamentale, pe motiv că fusese pus la cale un afront la adresa regimului de la București...

În primul moment (acest „prim-moment” dura din 1969, de când anunțasem Uniunea Scriitorilor, într-o ședință publică: fiindcă nu mi se publică *Ostinato* în România, îl public în Occident), Securitatea și Conducerea Superioară de partid n-au știut ce să-mi facă: să mă... umfle? – prea târziu, eram cunoscut în Occident prin interviuri în periodice franceze, germane, americane, olandeze și prin fragmente de proză; să mă expulzeze, după modelul sovietic? – tovarășul nostru Ceaușescu era „om de omenie” (să fie întrebat Păunescu), Dânsu’ nu se preta, El nu recurgea... Această ezitare (de stat și de partid) a durat până în anul următor, 1972, în luna mai: atunci m-a convocat președintele Uniunii Scriitorilor, Zaharia Stancu, și mi-a cerut două fotografii – *pentru un pașaport pe care nu-l solicitasem...*

În ziua de 17 iunie 1972, la cei 37 de ani câți aveam, am „ieșit” pentru întâia oară: până atunci zadarnic solicitasem pașaport pentru a răspunde unor invitații din Austria, Franța, Italia, Belgia și a-mi vizita neamurile din Basarabia – fusesem, constant, refuzat. Iar acum ei îmi băgau un pașaport pe gât, cu care să plec în Occident și să nu mă mai întorc – ce-ar mai fi vrut, securității!

În 17 noiembrie 1972, la Paris, invitat la un cuplu de pictori, povestisem o mamă de bătaie pe care o încasasem, la Gherla, în 1958...

„Poimâine, în 19 noiembrie, au să se împlinească 14 ani...”.

La urmă și ea, și el s-au, m-au întrebat:

„De ce n-ai scrie o carte cu ceea ce ne-ai povestit – *dar așa cum ne-ai povestit?*”.

Chiar: de ce? A doua zi, în 18 noiembrie (era o sâmbătă) m-am apucat de scris; în 21 „schița povestirii” – intitulată fără fantezie: **Gherla** – era gata. În 29 decembrie povestirea întreagă. Lucrasem binișor. Intrasem în ea (de fapt, mă aflam *înăuntru* de 14 ani).

În februarie 1973 o aveam gata bătută la mașină. O copie am încredințat-o Monicăi Lovinescu și lui Virgil Ierunca; după a doua am citit la microfonul Europei Libere și am înregistrat fragmente; o alta am înmănat-o lui Șerban Cristovici pentru traducerea în franceză (tot la Gallimard), iar eu, cu alte trei exemplare m-am întors în România, după exact un an.

Ceea ce a fost tradus (și publicat în 1976, la Gallimard, apoi în 1978 la Coeckelberghs Vorlag, Stockholm) și ce s-a difuzat, în foileton, la Europa Liberă – în lectura mea – s-a făcut după „varianta a doua: februarie ‘73”.

Întors în România, mi s-a părut că mă grăbisem: „forma” nu era cea mai aproape de adevăr: un dialog onest, dar atât (existau replicile interlocutoarei – și există, în traducerea de la Gallimard și în cea suedeză de la Coeckelberghs Vorlag). Or, în vara-toamna anului 1973 altfel vedeam... **Gherla**...

În august 1973 am scris o altă variantă – a treia. În octombrie același an, a patra și ultima: interlocutorul a dispărut, dialogul a devenit monolog (dialogat). În această formă a fost publicată **Gherla** în românește, în 1990, la Humanitas, București.

*

Gherla fost a treia carte a mea publicată în traducere franceză, la Gallimard (1976, cu titlul neschimbat), după *Ostinato* (*La cellule des libérables*): 1971 și *Ușa noastră cea de toate zilele* (*Elles étaient quatre*).

Dacă „scandalul” provocat de *Ostinato* s-a manifestat prin stupoare (*ei* nu se așteptau la așa-ceva...), *Gherla* a suscitât ura organelor: fiindcă eu – nesubliniat – îndrăznisem... să scot în piața-publică așa-ceva). Pentru întâia oară – nu folosesc: „în istoria literaturii române”, expresie improprie, ci mai modest: „de la 23 august încoace” – nu se mai întâmplase ca cineva (scriitor, ne-scriitor) să scrie negru pe alb fapte și nume de securiști, ba mai mult: să le popularizeze în străinătate (și unde: în Occident! – la Gallimard, ca la Gallimard, dar la Europa Liberă; și cum!, *el aflându-se în România*), „de să știe țara toată!”, aveau să-mi reproșeze secii generali în timpul arestării din 1977.

După *Ostinato*, „organili” n-au avut ce-mi face, prea era proaspătă gafa-eroare a retragerii standului de carte de la Frankfurt din 1971...; după *Ușa noastră cea de toate zilele*... – iar nu s-a-ntâmpnat nimic notabil.

Gherla însă le-a pus jărat sub coadă: pe de o parte, mărturia autorului: directă, fără precauții, potrivit principiului necunoscut, deci neuzitat pe meleagurile socialismului biruitor: *rufele se spală în piața mare!*; pe de alta, ca postfață la ediția Gallimard, 1976, figura eseul lui Virgil Ierunca: *Le phénomène concentrationnaire en Roumanie*, prima variantă a ulterior dezvoltatului *Pitești* (ed. Limite, 1981), ce va deveni *Fenomenul Pitești*, publicat în 1990, la Humanitas.

Pentru memorie: primul studiu despre Pitești publicat de Virgil Ierunca a fost amintitul *Le phénomène*... purtat de volumul meu *Gherla* (Gallimard, 1976); al doilea – o variantă a primului, fără titlu, tot ca postfață la romanul *Les chiens de mort (Patimile după Pitești)*, în traducere franceză, la Hachette (1981); același text a apărut în ediția olandeză a *Patimilor... (Het vierkante ei)*, scoasă de Elsevier Manteau, Anvers (1982).

Aceste două țevi ale aceleiași arme („cu care ai tras în poporul român!”, după arătarea cu degetul, în ședința din Sala Mare a Palatului, de prin decembrie 1971, acuzatorul fiind inevitabilul D.

Popescu-Dumnezeu, cenzorul suprem de atunci) i-au înnebunit pe tovarășii organali. S-au pornit într-o campanie furibundă – cea internă cu indispensabila Zoe Bușulenga, Eugen Barbu și ai săi căprari: Ulieru, Dan Ciachir, Dan Zamfirescu, Dan Piru, Dan Băran și alți dănuți, – cea „din afară”, nu doar prin securiști mărunți umblând de colo-colo cu zvonuri, cu scrisori anonime, prin exilați anticomuniști șantajați și recuperați (Milhovan, Theo, Chintescu, Lozovan, Emilian, Boian, Virgil C. Gheorghiu), ci prin, dragă-doamne, intelectuali. Având nume. Unii dintre scriitori posedând chiar pseudonume.

Pot să-l tac pe Virgil Cândea? Nu pot. Dar pe Noica? – nici atâta. Pe Breban? – și nu doar în tandem cu Ivasiuc, ci și pe contul lui? Nu pot să-l tac. Dar pe Edgar Reichman, „jurnalist la *Le Monde*”! Vigilentul utemist din 1956-’57, de la Universitatea din București, ce lucrase cot la cot cu Iliescu, Trofin și cu alți tovarăși-de-viitor, la puțin timp după vizita la Paris a lui Ivasiuc (în 1976), a scris o cronică la *Gherla*. Firește, extrem de defavorabilă – dacă era campanie, campanie să fie! („un fel de *Ostinato* diluat” – acesta este spiritul, litera fiind pe-aproape) –, dar mai ales a aranjat o comparație strivitoare între uriașul scriitor român Mirel Bergman și bietul autor al *Gherlei*... Nu mă supăr pe comentatorii cărților mele, oricât de dure le-ar fi cronicle. Însă E. Reichman nu este critic literar, literatura română i-a fost și-i rămâne profund necunoscută, ceea ce a aflat este ce-a auzit el – sau i s-a părut că aude (în sensul propriu: la telefon, o carte povestită de câte cineva); cât despre trecutul lui de luptă din perioada românească: este unul dintre cele mai rușinoase.

Pot să-l tac pe I.C. Drăgan? Pretinul lui Ceaușescu lucra pe față pentru Securitate, flancat de M. Pelin și Traian Filip – acum vorbesc numai de „lucrarea” lui în legătură cu cartea *Gherla*: pe de o parte, a început a bombarda Europa Liberă și pe directorul Noel Bernard cu proteste – unele anonime, altele sub semnătură –, cerând să înceteze transmiterea cărții în foileton! (cereau altceva *colegii* Breban și Ivasiuc?); pe de altă parte, s-a

însărcinat cu confecționarea unei „lucrări de demascare”: la o editură inexistentă, în Italia a apărut varianta engleză a „lucrării”: *România sub presiune*, la scurt timp, cea franceză, având-o ca autor pe Michael C. Titus (fost exilat stabilit la Londra, intrat apoi în slujba lui I.C. Drăgan de la Securitate). Broșura MAI avea drept obiectiv să-i demaște: pe „fascistul Calciu”, pe „KGB-istul Efremovici Goma” și pe „slabii de minte, așa-ziii SLOMR-iști”. Nu doar atât: aproape jumătate era ocupată cu demascarea... cărții *Gherla*. Michael C. Titus, „exilat politic anticomunist”, a călătorit în România (în 1978-'79), a umblat prin Arhivele MAI (ei, da: Drăgan avea acces, nu doar la mărturiile supraviețuitorilor pușcărilor concentrați în lagărul numit: „Institutul de Istorie al PCR”, dar și la arhivele Securității – dovada: reproducea o hârtie oficială a Siguranței Statului referitoare la „studentul Calciu Gheorghe” – din 1943!) și adunase mărturii împotriva „calomniilor conținute în *Gherla*” de la foști deținuți ca: Virgil Carianopol (acesta afirma că îl turnasem – eu pe el! – la Jilava), Aurel Covaci (unul dintre negrii lui Drăgan, autor al Amintirilor thraco-bănățene – și el jura că, în studenție, eram suspect, îi provocam pe studenți – Covaci arăta spre mine, ca să nu-l arate Gheorghe Grigurcu, de el denunțat în toamna lui 1954); de la o serie de popi (firește, ortodocși) și profesori din Ploiești, precum și de la epigramistul cataramist Mircea Ionescu-Quintus. Toți acești republicani-candiani se încrâncenau împotriva „neadevărurilor conținute în *Gherla* lui Goma”!

Surpriza cea mare: Ion Varlam. Colegul de pușcărie și prietenul meu, aflat de câțiva ani buni la Paris, taman când eu eram – la București – întâi „încercuit”, apoi arestat (primăvara anului 1977) – și, fără falsă modestie: o știa, dacă nu lumea-ntreagă, atunci românimea exilată – la instigația lui Ivăsiuc, Ionică Varlam a trimis la Gallimard, editorul meu, o scrisoare-protest (și ea împotriva „alegațiilor conținute în *Gherla*”).

*

Las pentru altădată – sau pentru alții – „dosarul Gherla”: mi-e greață de el de când am aflat numele „contestatarilor” mei, ale negatorilor **Gherlei** și ai gherlei: Carianopol, Covaci, Carandino, Quintus, Noica, Varlam și alți foști deținuți politici, foști (și viitori!) oameni politici (ba chiar: seniori, tați ai Nației – ghici Coposu ce-i!), „martiri de pușcărie” – ca un făcut: acum, în noiembrie 1996, doar Quintus și Varlam mai sunt în viață. Bine ar fi fost să trăiască toți, să citească rândurile de față.

*

Așadar, prima variantă datează din noiembrie 1972.

S-au împlinit 24 de ani de-atunci [33 acum, în 2005, 35 în 2007]. Și 49 de la „întâmplarea” care a provocat-o, cea din 19 noiembrie 1958 (și ce dac-am mai spus asta? Am s-o spun mereu).

*

Întâia tentativă de „publicare” în românește a făcut-o Ion Solacolu: a bătut el la mașină două fragmente pentru două numere din periodicul dactilografiat-fotocopiat *Dialog* (1988). Îmi propusese următorul târg cinstit: eu să-mi dactilografiez o carte, două („pentru *Dialog*” – adică respectând interspațiile cutare și atâtea litere pe rând), el să mi le multiplice în câteva zeci de exemplare – depinde câți bani de aruncat pe fereastră va avea... Am fost încântat: în afară de cărțulia de debut, **Camera de alături** (1968), nu aveam nici o altă *carte* în românește. Însă, în acel moment, mai la inimă îmi stătea **Din Calidor** – Solacolu mi l-a „editat” „în dactilografierea autorului”; apoi **Patimile după Pitești** – mi l-a scos și pe acesta, cu aceeași menționare. Când să ajung(em) la **Gherla**, a dat peste noi „revoluția la români”! Liiceanu mi-a publicat-o în vara lui 1990, la Humanitas, ca a doua carte (după **Culorile** (sic!) **curcubeului**, cea topită...).

Rămânând la cifre:

Ostinato, volum terminat în 1966, a fost publicat în limba în care a fost scris, româna, în 1992 – *după 26 de ani de așteptare*;

Ușa noastră cea de toate zilele – terminat în 1968, publicat în românește în 1992 – *24 de ani de așteptare*;

În cerc – (1970-1995) – *25 de ani de așteptare*;

Gherla – (1972-1990) – *doar 18 ani de așteptare...*;

Gardă inversă (1973-'75) a apărut – la *Univers* – după „doar” *24 de ani*.

*

Gherla marchează o altă etapă a scrisului meu. Dacă fac o „periodizare”:

În prima parte intră prozele (1965-'66) din volumașul de debut: *Camera de alături*. Nu mă lepăd de cele scrise acolo, ci le pun la locul cuvenit;

În a doua parte intră romanele: *Ostinato* (1965-'66), *Ușa noastră cea de toate zilele* (1968), *În cerc* (1970-'71) și *Gardă inversă* (pe care l-am scris după întoarcerea din Franța, între 1973 și 1975);

În partea a treia pun *Gherla*, „deschizătoare de serie”;

În a patra: volumele de mărturie scrise după stabilirea în Franța (20 noiembrie 1977): *Culoarea curcubeului* (1978) și *Soldatul câinelui* (1982);

În a cincea: *Patimile după Pitești* (1978-1979);

În a șasea: „ciclul femeilor”: *Bonifacia* (1983), *Justa* (1985), *Castelana* (1985), iar *Ela* (1983) și *Venina* (1984): neterminate, fiecare cu o sută de pagini;

În secțiunea a șaptea: „ciclul autobiografic” (impropriu spus: toate cărțile sunt autobiografice): *Din Calidor* (1983); *Arta refugii* (1984-'88), *Astra* (1986-'88), *Sabina* (I: 1987; II: 1988) și *Roman intim* (1989).

Mă opresc. Nu fiindcă s-au făcut 22 de cărți (din cele 42 scrise până acum [60 până în 2007]), ci pentru că aici există un alt semn de hotar – și nu doar cronologic: decembrie 1989.

Întorcându-mă: unii comentatori – de după ‘89, desigur – au găsit că scrisesem „într-un fel” cât fusesem în țară, și „altfel” de cum ajunsese în Occident! Printre ei se află și N. Manolescu (într-un număr din revista *Familia* – 1995): vrând să-și exemplifice (!) teoria potrivit căreia, „la noi nu a fost nevoie de samizdat, pentru că toate operele de valoare s-au cam publicat...”, a continuat, susținând că *în România nu se putea scrie altfel decât s-a scris (și s-a publicat!)* – și m-a dat exemplu...

N. Manolescu ar fi avut dreptate... dacă nu s-ar fi înșelat. Or, despre scrisul meu a spus numai inexactități:

a) necunoscând niciun text de-al meu (nu e reproș, ci constatare), m-a judecat din auzite – după cele povestite de Ivăsiuc și de Breban (care nici ei nu mă citiseră);

b) când a gândit: „texte scrise în țară”, Manolescu le va fi avut în vedere numai pe cele cuprinse în singurul volum publicat în românește, în România (în 1968), *Camera de alături*.

Dacă a arătat spre *Gherla* ca text scris *altfel* – pentru că fusese scris „afară”... Da, autorul a scris textul „afară”, însă cu tot cu text s-a întors înăuntru, în România, unde a scris a treia (și a patra) variantă – cea publicată în românește în 1990.

(Și încă: tot în România – 1973-1975 – a scris romanul *Gardă inversă* – un text... *altfel* și el...)

N. Manolescu a încercat să spună, să facă să se accepte:

1. scriitorii români nu au cunoscut fenomenul *samizdat* – dar nici n-au avut nevoie: „operele de valoare au (cam) fost publicate (sub comuniști)”;

2. scriitorii români din România nu puteau scrie – cât se aflau în România – decât așa cum au scris. Proba: Goma a scris „într-un fel” (în traducere: „ca noi, cei rămași pe baricade”); „altfel – de cum a ajuns în străinătate”.

Adevărul trebuie să fie în altă parte. Desigur, cu *Gherla*, am început a scrie altfel (aerul libertății nefiind deloc străin de această altfelitate), însă cu *Gherla* am început să scriu și altceva.

Întrebare: aș fi putut scrie (așa) *Gherla*, în România? Da – dacă... Dacă cineva din România, căruia îi povestisem bătaia

(după socotelile mele, vreo paisprezece persoane, în vreo paisprezece ocazii), mi-ar fi zis ce mi-au zis pictorii parizieni:

„De ce n-ai scrie o carte cu ce ai povestit *așa cum* ne-ai povestit...?”

Asta era: n-am scris în România, nu pentru că nu-aș fi avut curaj, ci pentru că nu-mi dăduse prin minte că aș putea s-o fac!

Comodă explicație. Ceilalți scriitori români ar fi putut și ei scrie – pentru *sertar*, pentru *samizdat* – dacă le-ar fi trecut prin cap această... posibilitate!

Cum se face, uneori, istoria literaturii!; chiar istoria...

*

Gherla... 24 (+ 11 = 35) de ani de când am scris-o.

Gherla – 38 (49) de ani de când m-am despărțit de ea... Am transcris neuitarea la ordinator. Impresia: **Gherla** a rezistat cel mai bine (de acord: cel mai puțin prost) trecerii timpului: după aproape un sfert de secol, nu mi-e deloc rușine să ies din nou cu ea în târg.

Paris, 23 noiembrie 1996/februarie 2007

❖ A, nu! Nici chiar așa..., cum bine zicea un tovarăș d-al nostru, dân bobor: „Să n-o luăm nici chiar așa, mecanic...” Pui niște întrebări... Mă mir că până-acum n-ai întrebat dacă nu ne ducea și la femei – pentru ca eu să-ți pot răspunde cu înțeleptul răspuns al și-mai-înțeleptului Ostap Bender: „Nu cumva și cheia de la casa de bani?” Nu, doamnă. Nu, oricât ar părea de neînțeles... „Nu primeam” – nici ziare, nici reviste, nici femei, nici cărți, nici... Era să zic: „Ba chiar dimpotrivă!” Asta însemnând că pentru un petic de hârtie cât o palmă încasai trei zile de izolare. Dacă peticul de hârtie era imprimat, pe lângă izolare, pe lângă ciomăgeala de rigoare te alegeai și cu ceva anchetă suplimentară: „Căci de unde ai fițuica? Căci pentru de ce deții fițu’ca, și căci de la cine o ai și în ce împrejurare o ai primit, și căci cui ai mai dat-o și în ce împrejurare și căci cine mai era de față...?”.

❖ Ba chiar așa! Vorbesc de închisorile noastre socialiste, cele mai înaintate din lume! – oricum: cele mai închise... – nu de închisorile voastre capitaliste, cele în curs de descompunere – măi dragi tovarăși!

Apropo de hârtie: într-o zi, la Jilava, suntem scoși la cabinetul medical; întreaga celulă, 35 de pe-a treia ori de pe *Réduit*... Medic în acea vreme era, Paraschiv, cred că ți-am mai vorbit de el: cel care s-a transformat subit din medic-maior de MAI în deținut politic, coleg cu cei pe care-i îngrijise. Exact, el – șapte ani a primit, pentru favorizare: povestea cu scrisoarea pe care ar fi încercat să o ducă soției unui deținut era, de bună seamă, opera ofițerului politic, fiindcă Parasehiv se încapățâna să-i considere pe deținuții politici oameni, nu bandiți care se tratează cu

bicarbonatul și cu parul – ca ceilalți colegi ai săi întru medicina penitenciară. Eroare ideologică! De asta a fost trecut de partea ceastălaltă a baricadei luptei ‘potriva capitalismului hitlero-vatican... Ziceam că... în sfârșit, suntem scoși la cabinetul medical întreaga celulă 35 de pe *Réduit*...

❖ Așa i se mai spunea secției a treia de la Jilava. Fusese fort militar (împreună cu alte douăsprezece constituia centura de apărare a Bucureștiului), deci partea centrală, miezul se chema redută sau – inginerii fiind francezi: *réduit*. *Réduit*-ul era prevăzut cu o cupolă metalică, rotitoare și adăpostea un tun teribil-teribil pentru secolul trecut...

❖ A, nu, în jurul Bucureștiului nu se află nicio colină, forturile erau mai degrabă cazemate, buncăre, subterane – o să-ți desenez odată, o să-ți fac un plan al Jilavei, deocamdată atât: hrubele acelea în care odinioară erau depozitate munițiile, alimentele – în caz de asediu – fuseseră transformate în celule. Jilava era – este, până una-alta! – o închisoare subterană: „acoperișul celulelor” se afla cu câțiva metri sub nivelul pământului, al câmpiei, iar fostele șanțuri, concentrice, deveniseră curțile închisorii. Aceste curți erau largi de vreo zece metri, adânci de vreo șapte, poate și mai adânci, pentru că de acolo de unde se termina câptușeala de cărămidă, începea un taluz, de încă vreo doi-trei metri. Da, pereții curților erau placați cu o cărămidă foarte dură, sticloasă

când, în aprilie ‘57, fusesem „vărsat” la Jilava (de la Malmaison veneam) și pentru întâia oară fusesem scos la plimbare acolo, între cărămidizile acelea, am avut senzația că am pătruns într-un cimi’... Nu, nu e bine spus: cimitir, nu cimitir, cum să-i spun: mausoleu? osuar? columbar?

aproape
fiecare cărămidă, până la înălțimea la care un om poate ajunge cu mâna bine întinsă, purta câte o... în fine, era scrisă...

❖ Da de unde, nu graffiti! Nume și date, astea erau. Cărămida, ți-am mai spus, era foarte dură, dacă ai fi fost lăsat în pace, ca să zgârii cu un cui zece litere, ai fi avut nevoie de